

Son dövrlər Respublikamızda torpaq mülkiyyətçiləri və fermerlər digər kənd təsərrüfatı bitkiləri ilə müqayisədə dənli-taxıl bitkilərinin, xüsusilə buğdanın əkin sahələrini və ümumi məhsul istehsalını xeyli artırmışdır. İndiki şəraitdə əsas məqsəd ümumi məhsul istehsalını əkin sahələrinin artırılması hesabına deyil, məhsuldarlığın yüksəldilməsi hesabına təmin etməkdən ibarətdir. Bunun üçün də yerli şəraitə uyğun yüksək məhsuldar bərk və yumşaq buğda sortlarının səpilməsi və aqrotexniki qulluq işlərinin düzgün və vaxtında aparılmasının çox böyük əhəmiyyəti vardır. Torpaq mülkiyyətçilərinə və fermerlərə respublikamızda becərilən bərk və yumşaq buğda sortlarından olan "Bərəkətli-95", "Qiyətli-2/17", "Əkinçi", "Qaraqılçığ 2", "Əkinçi-84", "Tərəqqi", "Şiraslan-23", "Vüqar" və sair yerli iqlim şəraitində yüksək məhsul verən sortlardan istifadə etmələri məsləhət görülür.

Eyni zamanda bərk və yumşaq buğdadan yüksək keyfiyyətli, sabit məhsul almaqdan ötrü aşağıda göstərilən aqrotexniki qulluq işlərinin hər birinin düzgün və vaxtında yerinə yetirilməsinin çox böyük əhəmiyyəti var.

Torpağın səpinə hazırlanması.

Səpin aparılmadan əvvəl sahə bitki qalıqlarından təmizlənməli və lazımı dərinlikdə şum çıxarılmalıdır. Çıxarılmış şuma uyğun olaraq sahələrə ağır və ziqzaq mala çəkilərək səpinə hazırlanır.

Səpin müddəti.

Səpinin düzgün və vaxtında aparılması buğdanın məhsuldarlığına təsir edən ən vacib amillərdən biridir. Belə ki, bitkinin xəstəliklərə tutulması, zərərvericilərlə sirayətlənməsi və dənin yetişmə vaxtı səpin müddətindən asılıdır. Optimal müddətlərdə səpilmə sahələrdə bitkilər şaxta düşəncə kimi güclü rüşeym və

yan kökləri əmələ gətirir və kollanır. Belə bitkilər qışın əlverişsiz hava şəraitinə də davam gətirə bilər.

Səpin müddətinə görə əsas taxılçılıq zonalarını şərti olaraq 3 qrupa bölmək olar.

- Dağlıq zona (səpin sentyabrın 1-dən 20-dək)

- Dağətəyi zona (səpin sentyabrın 25-dən

oktyabrın 10-dək)

- Aran zona (səpin oktyabrın 10-dan 25-dək)

Toxumun dərmanlanması.

Gələcək məhsulun əsası toxum materiallarının sağlam olmasından çox asılıdır. Toxumla keçən xəstəliklərin əksəriyyəti, xüsusilə də bərk və toz sürmə məhsula daha çox (15-20 %-ə qədər) ziyan vurur. Ona görə də səpinə 3-4 gün qalmış toxumu 75%-li vitavaks (3 kq/ton), qranozan (1,0-1,5 kq/ton), 80%-li vitaturan (2-3 kq/ton), Bayleton və sair pereparatlarla dərmanlamaq lazımdır. Son illər toxumun dərmanlanmasında 60%-li raksil (100 qram/ha), dividit (0,5 kq/ha) pereparatlarından istifadə olunur.

Səpin norması.

Taxıl bitkilərinin səpin norması səpin müddətindən, 1000 ədəd dəninin çəkisindən, toxumun təmizliyindən, torpağın münbitliyindən, toxumun cücərmə qabiliyyətindən, sortun bioloji xüsusiyyətlərindən, səpin üsulundan asılıdır.

Gecikmiş səpinlərdə, nəmliklə az təmin olunmuş torpaqlarda, çarpaz səpinlərdə səpin norması 10-15% artırılmalıdır.

Respublikanın bütün suvarılan və nəmliklə yaxşı təmin olunmuş zonalarında buğda sortlarından hər hektara 4.5-5.0 milyon, nəmliklə az təmin olunmuş Naxçıvan MR-da 4.0-4.5 milyon, Şəki-Zaqatala zonasında, dəmyədə 3.5-4.0 milyon cücərən toxum səpilməlidir.

Toxumun basdırılma dərinliyi.

Dənin iri və xırda olmasından, torpağın mexaniki tərkibindən, rütubətliyindən və sair amillərdən asılıdır. Yüngül torpaqlarda toxumlar dərin (5-6 sm) basdırılır. Suvarılan torpaqlarda toxum dayaz, dəmyədə isə dərin basdırılmalıdır.

Buğdanın suvarılması.

Suvarılan zonalarda dənli bitkilərdən yüksək məhsul almağın şərtlərindən biri də optimal suvarma rejiminə (suvarma norması, vaxtı, ümumi vegetasiya suvarmalarının cəmi) əməl edilməsidir.

Taxılın arata səpilməsi səpsuvara nisbətən məhsuldarlığı xeyli artırır, sahədə alağ otları nisbətən az olur.

Səpsuvar edilərkən bir hektar sahəyə 1000-1200 kub metr su sərf olunur. Vegetasiya suvarmalarının hər birinin norması 800-1000 kub metrdir (əvvəlki suvarmadan (səpsuvarada) torpaqda artıq müəyyən dərəcədə nəmlik yarandığına görə, vegetasiya suvarmasının da norması aşağı düşür, yəni əvvəlki suvarmaya nisbətən sonrakı suvarmada torpaq az su tələb edir).

Alaqlarla mübarizə.

Bu məqsədlə kimyəvi preparatlardan – herbisidlərdən istifadə edirlər. Taxılçılıqda əsasən erkən yazda, havanın temperaturu 8-12^oS-dən yuxarı olduqda və sahələrdə şəh çəkiləndən sonra dərmanın çilənməsi yaxşı nəticə verir. Əsasən 2,4 DA (amin duzu) herbisidindən (1,5-2 kq/ha) istifadə olunur. Herbisid yerüstü çiləyicilərlə hektara 200-400 L çilənir. Son illər Dialen (1,75-2,5 l/ha), Lintur (0,13-0,18l/ha), (0,30-0,35 l/ha), Banvel (0,15-0,25l/ha) kimi yeni herbisidlərdən də istifadə olunur.

Zərərverici və xəstəliklərlə mübarizə.

Taxıl əkinlərinə geniş yayılan zərərvericilərdən zərərli baqacıq, taxıl böcəyi və sair, xəstəliklərdən isə pas (qonur, sarı) habelə sürmə (bərk və toz) daha çox ziyan vurur.

Zərərvericilərdən olan zərərli baqacıq, taxıl böcəyi, mənənə, zəlicəyə qarşı Karate (0,15-0,20 l/ha), Sumi-alfa (0,2-0,3 l/ha), Bi-58 (0,9-1,5 l/ha), Buldok (0,25 l/ha) pereparatlarından istifadə edilir. Bu zaman işçi məhlulu hektara 200-300 litr hesabı ilə götürülür.

Sürmə və pas xəstəliklərinə qarşı Topsin-M (1,0-1,5 kq/ha), Bayleton (0,5-1,0 kq/ha), Polikarbatsin (5 kq/ha) pereparatlarından istifadə olunması məsləhət görülür.

Taxılın gübrələnməsi.

Taxılın məhsuldarlığının artmasında ən mühüm tədbirlərdən biridir. Taxıl əkinlərinə gübrə verildikən aqrokimyəvi kartoqramlarda göstərilən normalara əməl etmək və taxılın sələf bitkilərini də nəzərə almaq lazımdır.

Taxılçılıqda əsasən mineral (Azot N, Fosfor P, Kalium K) və üzvü (peyin) gübrələrindən istifadə olunur.

Yadda saxlamaq lazımdır ki, fosfor və kalium gübrələrinə nisbətən azot gübrəsi məhsuldarlığa və dənin keyfiyyətinə daha çox təsir göstərir. Taxıldan sonra təkrar taxıl səpinlərində azotun norması artırılmalıdır.

Hündür boylu buğda sortlarına təsiredici maddə hesabı ilə hektara 60-80 kq, ortaboyluğa 80-90 kq, alçaqboyluğa isə 100-120 kq azot, 90 kq fosfor, kalium gübrəsinin verilməsi məsləhət görülür.

Mineral gübrələrin baha və çətin əldə olunduğu şəraitdə torpaq mülkiyyətçiləri və fermerlər öz şəxsi fəsrüfatında olan üzvü gübrələrdən (peyin-hektara 20 ton hesabı ilə) istifadə etmələri iqtisadi cəhətdən daha sərfəli və səmərəli olar.

Məhsulun yığılması.

Bu işdə mülkiyyətçilərin ən mühüm vəzifəsi yetişdirilmiş məhsulu qısa müddətdə, itkisiz yığmaqdan ibarətdir. Bunun üçün kompleks hazırlıq işləri görülməlidir. Texnika saz hala gətirilməli, xırman və anbarlar təmizlənməli, anbarlar dezinfeksiya olunmalı, məhsulun dəqiq uçuotu aparılmalıdır.

Taxıl məhsulunun saxlanması.

Taxılın saxlanılmasında onun rütubətliyi 14%-dən yuxarı olmamalı, saxlanılan yer quru olmalıdır.

Hündür qatlı və yüksək rütubətli taxıl öz-özünə qızışma əmələ gətirir. Taxılın keyfiyyətli saxlanması üçün normal temperatura ciddi riayət olunmalıdır.

Mübariz Paşayev
Kənd Təsərrüfatı Etləri Namizədi

Layihə Dünya Bankının vəsaiti ilə Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Kreditləri üzrə Dövlət Agentliyi tərəfindən maliyyələşdirilir.

İraçı: Şəki Regional Məsləhəti Mərkəzi MMC
Ünvan: Şəki, Ye meçilik müəssisəsinin ərazisi.

Tel/Faks: (+994 177) 5-12-51/5-07-28

"Daşbulaq" İKKM-də nəşrə hazırlanmış və çap olunmuşdur.

Sifariş N: 41;

nüsxə 15000.

Azərbaycan Respublikası
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
yanında Kənd Təsərrüfatı
Kreditləri üzrə Dövlət
Agentliyi

Şəki Regional Məsləhət
Mərkəzi MMC

İkinci Kənd Təsərrüfatının İnkişafı və Kreditləşməsi Layihəsi

**Bərk və yumşaq buğdaların
becərilməsi barədə
(fermerlər üçün tövsiyələr)**

ŞƏKİ - 2007